

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) 2015-IV. Çeyrek (Ekim, Kasım, Aralık) ve 2015 Yılı Değerlendirmesi

ERDAL TANAS KARAGÖL

- 2015'te gerçekleşen ekonomik büyümenin kaynağı nedir?
- Gerçekleşen ekonomik büyümede Türkiye'nin dünya sıralamasındaki yeri nedir?
- 2016 yılında Türkiye'nin ekonomik büyüme beklentisi nedir?

GİRİŞ

2015 yılı dördüncü çeyrek büyümesi, Türkiye ekonomisine etki eden küresel gelişmelerin ön plana çıktığı bir dönem olmuştur. ABD Merkez Bankası'nın (FED) faiz artırımı kararı sonrasında piyasa üzerindeki etkisinde nispeten azalma yaşanmıştır. Bunun yanında Çin'in ekonomik büyümesinde yaşanan düşüşler ise küresel piyasalar üzerinde etki oluşturmaya devam etmiştir. Çin'in son yıllarda dünya ticaretinin kilit bir parçasına dönüşmesi ve ekonomik büyümesinde yaşanan düşüş küresel ekonominin ciddi anlamda etkilenmesine yol açmıştır.

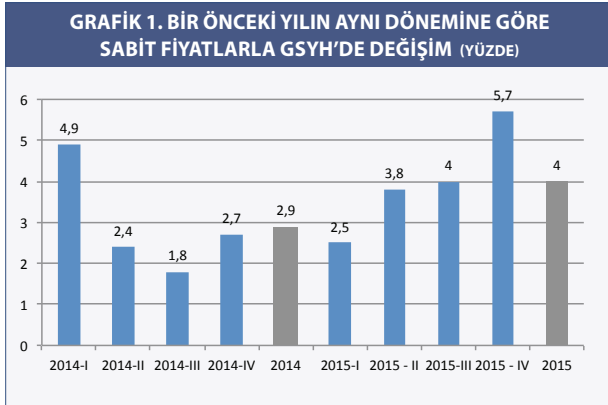
Çin'in yanı sıra Rusya ekonomisinde yaşanan kötü gidişat, İran'a uygulanan ambargoların kaldırılması ve Suriye'deki çatışmalı ortamın devam ediyor olması da küresel piyasalar üzerinde etki eden gelişmeler arasında gelmektedir. Dış politikada yaşanan bu gelişmelerin yanında 1 Kasım'da yaşanan seçim süreci de dördüncü çeyrekte Türkiye'yi etkileyen bir diğer gelişme olmuştur. Kasım ayında Suriye'ye müdahale sırasında sınır ihlali yapan bir Rus uçağının

düşürülmesi iki ülke arasında gerginliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Suriye özelinde yaşanan gelişmelerin neden olduğu jeopolitik riskler Türkiye'nin dış ticaretinin ve dolaylı yoldan ihracat performansının düşmesiyle sonuçlanmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) oranı 2015 yılı dördüncü çeyrekte bir önceki yılın aynı dönemine göre beklentilerin çok üzerinde gerçekleşerek yüzde 5,7 büyümüştür. 2015 yılının tamamında ise ekonomik büyüme bir önceki yıla göre reel olarak yüzde 4 oranında artmıştır (Grafik 1). Bu büyüme oranı ile Türkiye 2016-2018 Orta Vadeli Program'da (OVP) 2015 yılı için hedeflenen yüzde 4 büyüme oranını yakalamıştır. Böylece 2015 yılı GSYH cari fiyatlarla 719 milyar 967 milyon dolara ve sabit fiyatlar ile 131 milyar 289 milyon liraya ulaşmıştır. 2015 yılı dördüncü çeyreğindeki pozitif büyüme ile birlikte Türkiye ekonomisi, 2009 yılı son çeyreğinden itibaren 25 çeyreklik dönem boyunca aralıksız pozitif büyümesini sürdürmüştür.

Erdal Tanas KARAGÖL

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü'nden 1992 yılında derece ile mezun oldu. Yüksek lisansını Connecticut Üniversitesi'nde tamamladı. Doktorasını ise 2002 yılında İngiltere'de York Üniversitesi'nde "Dış Borçlar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi ve Dış Borç Öteleme Riski" konusu üzerinde tamamladı. Ekonomik Büyüme, Savunma Ekonomisi, Dış Borçlar, Borç Krizleri, IMF Standby Anlaşmaları, Enerji Ekonomisi, Kamu Harcamaları, Sosyal Yardımlar ve Yoksulluk konularında yayımları bulunmaktadır. Halen, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü'nde profesör olarak çalışmaktadır.

Kaynak: TÜİK

2015 yılının tamamında, iktisadi faaliyet kollarına göre GSYH gelişme hızları incelendiğinde, en yüksek büyüme oranı yüzde 14,4 ile dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri sektöründe meydana gelmiştir. İkinci en yüksek oran yüzde 11,4 ile mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler sektöründe gerçekleşmiştir. İmalat sanayi sektörünün gelişim hızı dördüncü çeyrekte yüzde 3,8 olarak kaydedilmiştir (Grafik 2).

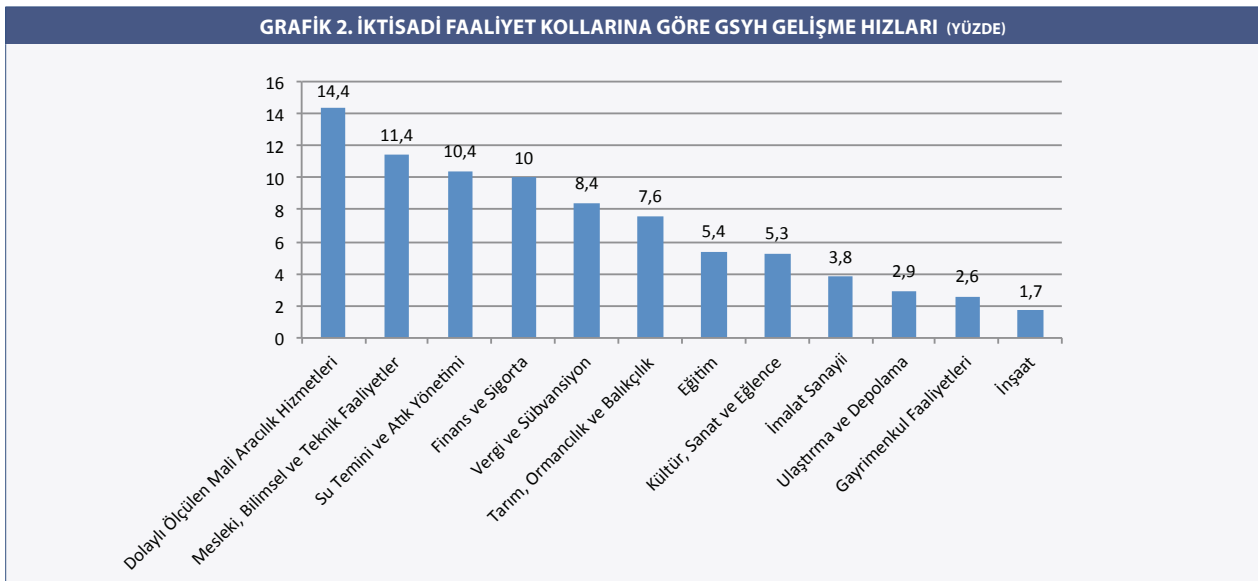
Diğer yandan, 2015 yılı dördüncü çeyreğinde takvim etkisinden arındırılmış imalat sanayi endeksi bir önceki yılın aynı ayına göre Ekim ayında yüzde 4,6, Kasım ayında yüzde 3,5 ve Aralık ayında yüzde 4,5 artmıştır. Bu artış hızıyla birlikte 2015 yılı dördüncü çeyrekte imalat sanayi bir önceki yılın aynı

dönemine göre yüzde 4,2 oranında artış göstermiştir. İmalat sanayiindeki artış hızına rağmen Ortadoğu'daki gelişmelerin oluşturduğu bölgesel riskler ve euro/dolar paritesindeki düşüşle birlikte Avrupa'ya yapılan ihracattan elde edilen gelirin düşmesi ihracatın büyümeye katkısının sınırlı olmasına neden olmuştur.

ÜLKELER VE EKONOMİK BÜYÜME

2015 yılında petrol başta olmak üzere emtia fiyatlarında yaşanan düşüşün ve Çin ekonomisinde yaşanan ivme kaybının devam etmesi, küresel ekonomiye ve finansal piyasalara dair belirsizliklerin ana kaynağını oluşturmuştur. FED'in bu belirsizlikten kaynaklı ilk faiz artırımı kararını ancak Aralık ayında aldığı görülürken Avrupa Merkez Bankası (AMB) düşen petrol fiyatlarından kaynaklı enflasyon oranlarında yaşanan düşük seyre karşın bazı önlemler almıştır. 3 Aralık'ta yapılan toplantıda enflasyon düşüşüne önlem olarak varlık alım programının devamı ve kapsamının da genişletilmesi yönünde açıklama yapılmıştır.

AMB'nin yanı sıra küresel ekonomiyi bu çeyrekte önemli ölçüde etkileyen Çin ekonomisinin büyüme performansının yavaşlaması olmuştur. Çin ekonomisinin dünya ticaretinin talep yönlü daralmasından dolayı yavaşlaması Çin'in büyüme rakamlarının son yılların en düşük seviyesine gelmesine yol açmıştır. Bu bağlam-

Kaynak: TÜİK

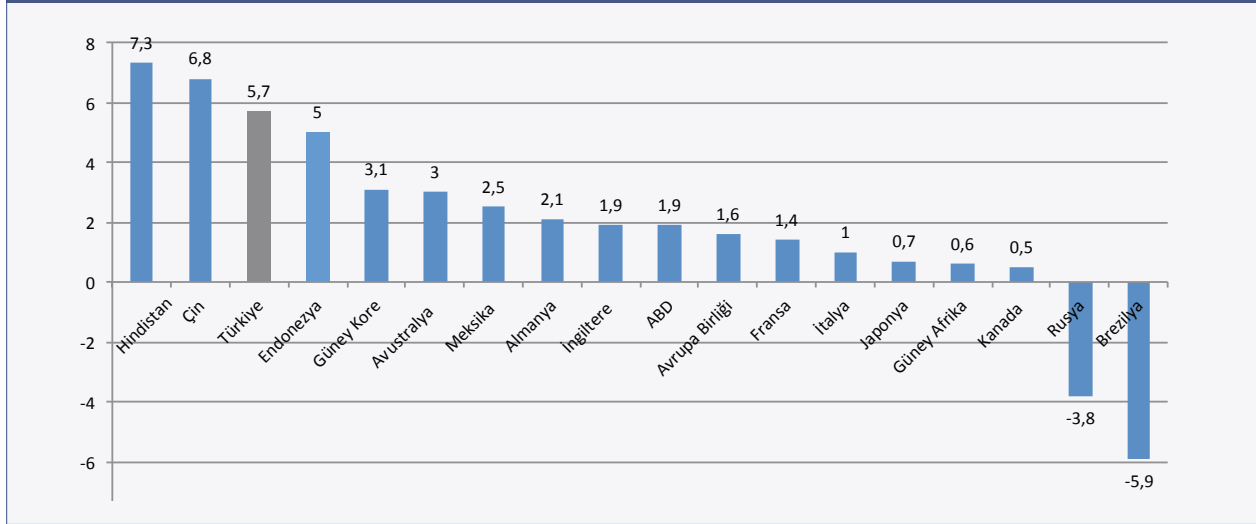
da, ihracat ve ekonomik büyüme performansında yaşanan düşüşü dikkate alan Çin Merkez Bankası bu yönde yeni önlemler almayı sürdürmektedir. Bunun yanında Suriye’de devam eden savaşa koalisyon devletlerinin müdahalesinin yanında Rusya’nın da bölgede etkin olması küresel piyasalarda etki oluşturmuştur.

2015 yılı dönem başkanlığını Türkiye’nin yaptığı G20’ye üye ülkelerin büyüme performanslarına bakıldığında dördüncü çeyrekte en yüksek büyüme oranını yüzde 7,3 ile Hindistan’ın gerçekleştirdiği görülmektedir. Ekonomik büyümesi son yılların en düşük sevi-

yesine gerileyen Çin yüzde 6,8 büyüme ile Hindistan’ı takip etmiştir. Türkiye ise beklentileri aşan yüzde 5,7’lik ekonomik büyüme oranı ile G20 ülkeleri içinde en hızlı büyüyen üçüncü ülke olmuştur (Grafik 3).

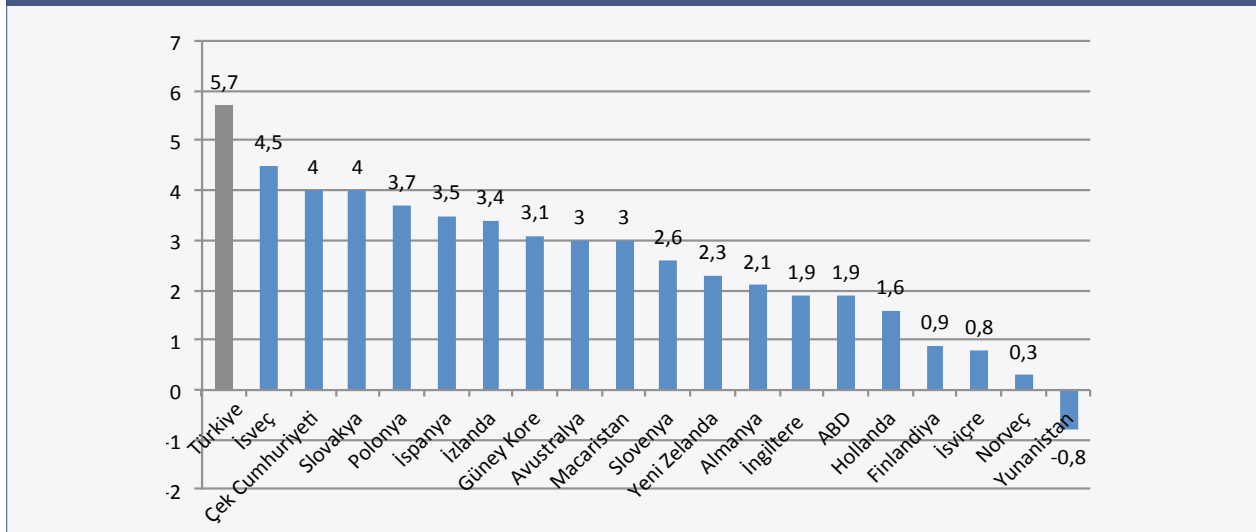
Diğer yandan, 34 üyeli OECD ülkeleri içinde dördüncü çeyrekte en yüksek büyüme oranına sahip olan ülke yüzde 5,7 ile Türkiye olmuştur. OECD ülkeleri içerisinde en hızlı büyüyen ikinci ülke yüzde 4,5 büyüme ile İsveç olurken üçüncü sırayı yüzde 4 büyüme oranı ile Çek Cumhuriyeti ve Slovakya paylaşmaktadır (Grafik 4).

GRAFİK 3. 2015 YILI III. ÇEYREK BÜYÜME ORANLARI: SEÇİLMİŞ G20 ÜLKELERİ (YÜZDE)

Kaynak: Tradingeconomics

GRAFİK 4. 2015 YILI IV. ÇEYREK BÜYÜME ORANLARI: SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİ (YÜZDE)

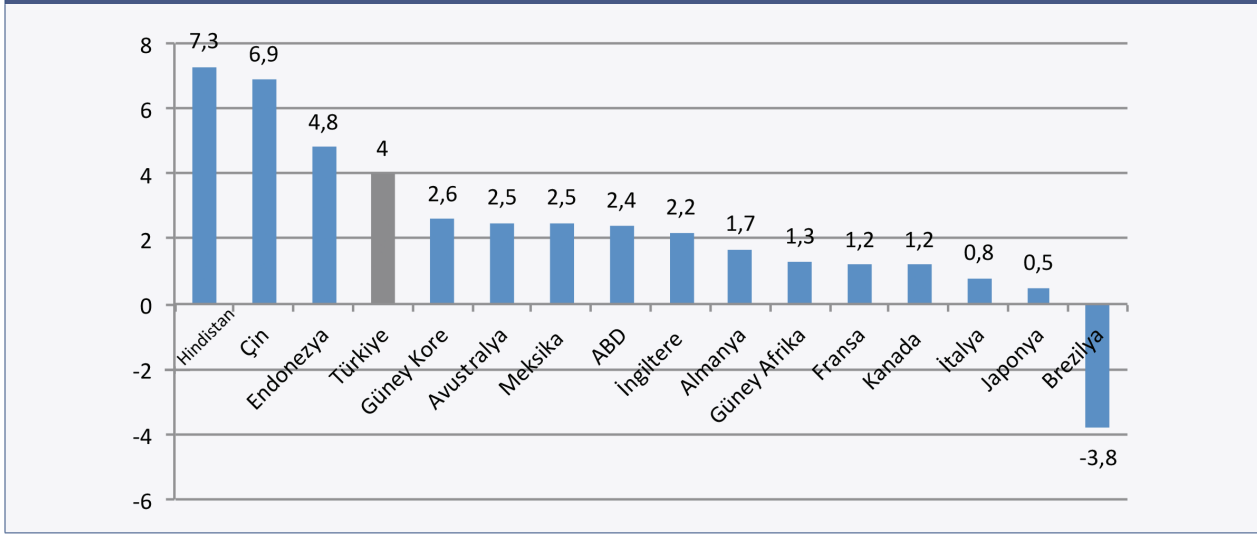
Kaynak: Tradingeconomics

2015 yılı ekonomik büyüme oranlarına bakıldığında G20 ülke ekonomilerinde Hindistan yüzde 7,3 büyüme oranıyla ilk sırada yer alırken Çin yüzde 6,9 büyüme oranı ile ikinci sırada gelmiştir. Gelişmekte olan bir diğer ülke olan Endonezya ise yüzde 4,8 büyüme oranı ile üçüncü sırada yer alırken Türkiye yüzde 4 ekonomik büyüme oranı ile G20 ülkeleri arasında 2015 yılında dördüncü en hızlı büyüyen ülke olmuştur (Grafik 5). Türkiye gerçekleştirdiği bu

büyüme oranı ile IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların büyüme tahminlerini aşan bir performans göstermiştir.

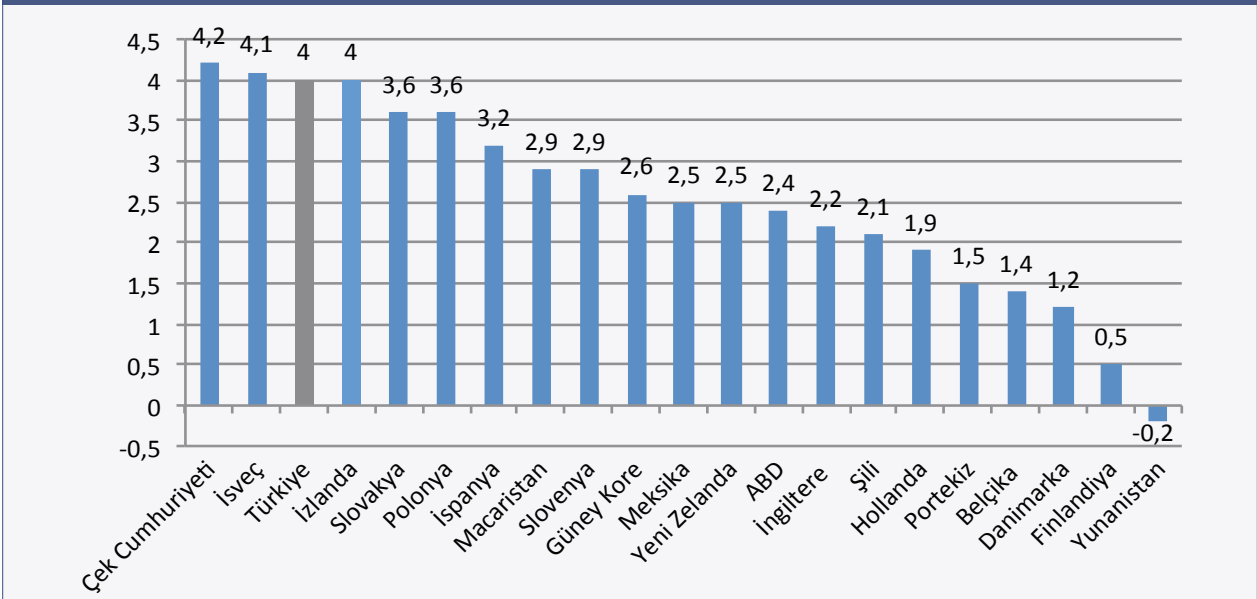
OECD ülkelerinin 2015 yılı ekonomik büyüme performanslarına bakıldığında yüzde 4,2 ile Çek Cumhuriyeti'nin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İsveç yüzde 4,1 büyüme oranı ile ikinci sırayı alırken Türkiye ve İzlanda yüzde 4 büyüme oranı ile üçüncü sırayı paylaşmıştır (Grafik 6).

GRAFİK 5. 2015 YILI BÜYÜME ORANLARI: SEÇİLMİŞ G20 ÜLKELERİ (YÜZDE)

Kaynak: OECD

GRAFİK 6. 2015 YILI BÜYÜME ORANLARI: SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİ (YÜZDE)

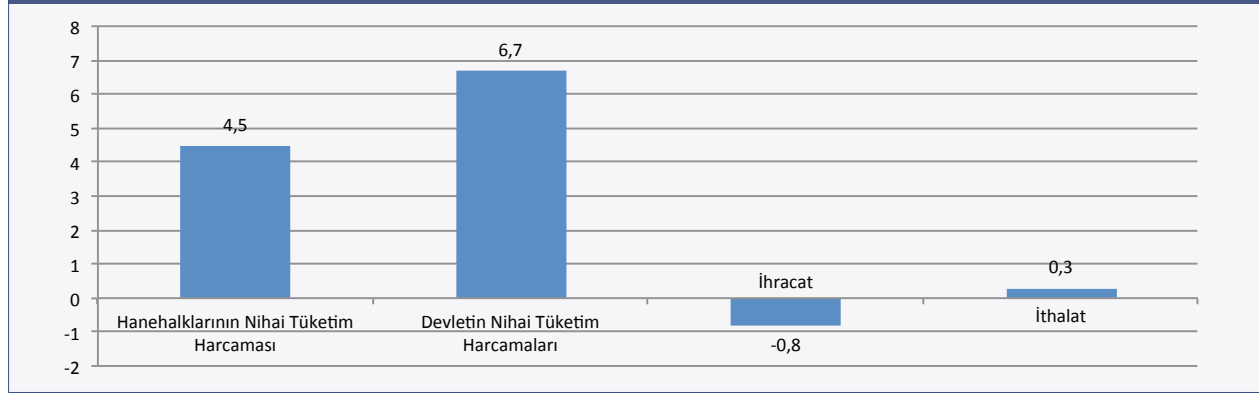
Kaynak: OECD

İHRACAT AZALDI, İÇ TALEP ARTTI

2015 yılı mal ve hizmet ihracat oranı yüzde 0,8 oranında azalmıştır. İç taleple ilgili en önemli göstergelerden biri olan hanehalkı nihai tüketim harcamaları bir önceki yıla göre yüzde 4,5 artarken, devletin nihai tüketim harcamaları ise yüzde 6,7 oranında artış göstermiştir. İthalat oranında yaşanan artış yüzde 0,3 olarak gerçekleşmiş ve dolayısıyla 2015 yılı ekonomik büyümesine iç talebin katkısı etkili olmuştur (Grafik 7).

Türkiye'nin önceki dönemlerde büyüme performansının lokomotif gücü olan ihracatın 2015 yılında jeopolitik koşullar nedeniyle azalmış olduğu görülmektedir. İhracat 2015 yılında bir önceki yıla göre yüzde 8,7 azalarak 143,9 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2015 yılında ithalat ise yüzde 14,4 azalarak 207,2 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. Diğer yandan ithalatın ihracattan daha yüksek bir hızla düşüş yaşaması neticesinde 2015 yılında ihracatın ithalatı

GRAFİK 7. ÖZEL SEKTÖR, KAMU SEKTÖRÜ, İHRACAT VE İTHALAT GELİŞİM HIZLARI (YÜZDE)

Kaynak: TÜİK

TABLO 1. ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İHRACAT

Ülke Grupları	2014 (Ocak-Aralık)		2015 (Ocak-Aralık)		Değişim (Yüzde)
	Değer (bin dolar)	(Yüzde)	Değer (bin dolar)	(Yüzde)	
Genel Toplam	157.610.158	100,0	143.934.972	100,0	-8,7
A- AVRUPA BİRLİĞİ (AB-28)	68.514.370	43,5	64.034.562	44,5	-6,5
B- TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	2.269.841	1,4	1.907.314	1,3	-16,0
C- DİĞER ÜLKELER	86.825.947	55,1	77.993.096	54,2	-10,2
1- Diğer Avrupa Ülkeleri	15.183.962	9,6	14.150.122	9,8	-6,8
2- Afrika Ülkeleri	13.754.398	8,7	12.468.935	8,7	-9,3
Kuzey Afrika Ülkeleri	9.757.935	6,2	8.534.676	5,9	-12,5
Diğer Afrika Ülkeleri	3.996.463	2,5	3.934.259	2,7	-1,6
3- Amerika Ülkeleri	10.082.687	6,4	9.229.663	6,4	-8,5
Kuzey Amerika Ülkeleri	7.292.336	4,6	7.070.381	4,9	-3,0
Orta Amerika ve Karayip Ülkeleri	938.023	0,6	848.853	0,6	-9,5
Güney Amerika Ülkeleri	1.852.328	1,2	1.310.429	0,9	-29,3
4- Asya Ülkeleri	46.974.351	29,8	41.418.405	28,8	-11,8
Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri	35.383.669	22,5	31.106.184	21,6	-12,1
Diğer Asya Ülkeleri	11.590.682	7,4	10.312.221	7,2	-11,0
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	600.042	0,4	619.828	0,4	3,3
6- Diğer Ülkeler	230.507	0,1	106.143	0,1	-54,0
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı		65,1		69,5	

Kaynak: TÜİK

karşılama oranı bir önceki yılın aynı dönemine göre artarak yüzde 65,1'den yüzde 69,5'e yükselmiştir.

İhracatta yaşanan düşüşün arkasındaki nedenlere bakıldığında euro/dolar paritesindeki aşağı yönlü seyrin Türkiye'nin ihracattan elde ettiği gelirden düşüşe neden olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin en büyük ticari pazarı olan AB'ye olan ihracatı 2015 yılında bir önceki yıla kıyasla yüzde 6,5 azalış göstererek 64 milyar dolara inmiştir. Bu durumun yanı sıra Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan siyasi gerginlikler Türkiye'nin ihracat performansını olumsuz etkileyen bir diğer unsur olmuştur. Ortadoğu'da Irak ve Suriye, Kuzey Afrika bölgesinde de Libya'da yaşanan gelişmeler Türkiye'nin bu bölgelerdeki pazar payının düşmesine neden olarak ihracat gelirlerinin azalmasına yol açmıştır (Tablo 1).

SONUÇ VE ÖNERİLER

2015 yılında küresel ekonomi Amerika Birleşik Devletleri ve Çin'de yaşanan ekonomik gelişmeler ekseninde şekillenmiştir. ABD Merkez Bankası (FED) 2014 yılından itibaren faiz artırımına gideceği yönündeki tutumunu 2015 yılı Aralık ayında yüzde 0,25 faiz artırımını ile gerçekleştirirken bu durum küresel ekonomiyi etkileyen temel gelişme olmuştur. Küresel ekonominin ABD tarafında faiz artırımını konusu yıl içinde hakim olurken Çin'in düşen ekonomik büyüme performansını canlandırma amacıyla para birimi yuanda devalüasyona gitmesi Çin'in dünya ticaretindeki yüksek payı düşünüldüğünde küresel ekonomiyi ciddi oranda etkilemiştir. ABD ve Çin'de yaşanan bu gelişmeler 2015 yılında küresel ekonominin daralmasında temel faktör olurken Ukrayna, Irak, Suriye ve Libya'da yaşanan çatışma ortamının meydana getirdiği siyasi belirsizlikler küresel ekonomiyi olumsuz etkileyen bir diğer faktör olmuştur.

Türkiye içinde ise 2015 yılında yaşanan 7 Haziran ve 1 Kasım seçim süreçleri etrafında geliştiği görülmektedir. 7 Haziran seçim sonucu neticesinde oluşan siyasi tablodan herhangi bir hükümet çıkmazken 1 Kasım'da yenilenen seçim sonrası siyasi belirsizlik ortamı sona ermiştir.

İç ve dış konjonktürde yaşanan bu gelişmelere rağmen Türkiye'nin 2015 yılında yüzde 4 büyüme oranı ile beklentilerin üzerinde bir performans sergilediği görülmektedir. İç talep ve yatırımlar 2015 yılı genelinde büyümede etkili olurken Türkiye'nin makroekonomik göstergelerindeki istikrar küresel piyasalarda yaşanan olumsuz gelişmelerin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisini zayıflatmıştır. Türkiye ayrıca gösterdiği bu büyüme performansı ile birlikte 2009 yılı son çeyreğinden itibaren 25 çeyreklik dönem boyunca aralıksız pozitif büyümesini sürdürmüştür.

Türkiye'nin son 14 yıllık ekonomik büyüme performansında ihracat önemli bir rol oynarken 2015 yılı genelinde ihracatta yaşanan düşüş Türkiye'nin daha yüksek büyüme oranlarına ulaşamamasına neden olmuştur. Suriye, Irak ve Libya'daki çatışma ortamının 2015 yılında da devam etmesi Türkiye'nin ihracat performansının düşmesinde etkili olurken yıl genelinde aşağı yönlü seyir izleyen euro/dolar paritesi AB ülkelerine yapılan ihracattan elde edilen gelirin düşmesiyle neticelenmiştir. Bu bağlamda 2016 yılında daha yüksek büyüme oranlarına ulaşılması için Türkiye'nin ihracat performansına odaklanması gerekmektedir. Türkiye'nin ihracatındaki en yüksek paya sahip AB ülkelerinin 2015 yılında ekonomik büyümede yaşadıkları toparlanma 2016 yılında Türkiye'nin ihracat performansına olumlu etki edebilecek potansiyel alanların başında gelmektedir. 2016 yılında Türkiye'nin AB ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini geliştirecek adımlar atması aynı zamanda Irak, Suriye ve Libya'da gerileyen pazar payının ikame edilmesine olanak tanıyacaktır.

Diğer yandan açıklanan ekonomik büyüme rakamları ile 2015 yılında yüzde 4,47 seviyesine gerileyen cari açık bu bağlamda Türkiye tarihinin en düşük seviyesine ulaşmıştır. 2016-2018 Orta Vadeli Program'da cari açıkta hedeflenen yüzde 4,4 oranının yakalandığı görülürken bu durum Türkiye ekonomisindeki cari açık riskinin azaldığını göstermesi açısından önemlidir. Türkiye'nin 2015 yılında ekonomik büyümesi artarken cari açığının azalması uzun yıllardır Türkiye ekonomisindeki önemli yapısal problemlerden biri olan cari açık-büyüme ikileminden uzaklaşılmasını

göstermektedir. 2016 yılında AB ülkelerindeki ekonomik toparlanmanın etkisi ile Türkiye'nin bu bölgeye ihracatının artırılması hem daha yüksek büyüme oranlarının yakalanmasına hem de cari açığı düşürme trendinin devam etmesini beraberinde getirecektir.

Türkiye'nin 2015 yılında hedeflenen ekonomik büyüme rakamına ulaşması 2016 yılında odaklanılması gereken yapısal reformlar için itici bir güç olacaktır. Başbakan Ahmet Davutoğlu tarafından açıklanan 25 maddelik Yapısal Dönüşüm Paketi ve bu paket kapsamında yer alan eylem planlarının gerçek-

leştirilmesi Türkiye ekonomisinin 2015 yılında sergilediği yüksek büyüme performansının sürdürülebilir bir yapıya kavuşması açısından önemli olacaktır. Bu bağlamda önümüzdeki dönemde ekonomi politikası yapıcılarının, Türkiye ekonomisindeki sorunlu alanların başında gelen tasarruf, AR-GE yatırımları ve katma değerli üretim gibi başlıklarda yaşanan yapısal problemlere yönelmesi gerekmektedir. Bu alanlarda atılacak adımlar önümüzdeki süreçte küresel ekonomide yaşanabilecek dalgalanmalara karşı Türkiye ekonomisini daha dayanıklı hale getirecektir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | Ankara

Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya
06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı
No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite
1106 Washington D.C. 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Cairo

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985